

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2171

av Allan Widman m.fl. (FP, M, C, KD)

En stärkt krisberedskap m.m.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för räddningstjänstens deltidsbrandkår att kunna rädda liv, ge trygghet och finnas i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att kunna utöka användningen av Försvarmaktens helikoptrar i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta vara på de erfarenheter när det gäller styrning och resursanvändning som den särskilda utredningen om skogsbranden kom fram till och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av de konsekvenser som den resursbrist som lett till stabsläge vid flera sjukhus i sommar skulle ha fått vid en extraordinär händelse och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av Försvarmaktens tillgång till skjutfält och övningsområden för att säkra försvarets möjligheter att skala upp verksamheten vid ett försämrat säkerhetsläge och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Stormen Gudrun, skogsbranden i Västmanland och tsunamikatastrofen är exempel på att en akut kris kan inträffa när som helst. Målsättningen för arbetet med samhällets

krisberedskap är att begränsa risken för och följderna av sådana allvarliga störningar, kriser och olyckor. Det måste i sin tur bygga på den reguljära verksamhet som bedrivs för att hantera bränder, översvämningar och andra kritiska situationer. Arbetet för att stärka samhällets robusthet måste ständigt drivas framåt och utvecklas.

Räddningstjänstens deltidbrandkår

Att vi i vår vardag ska kunna känna trygghet i att ambulansen, brandkåren och övriga räddningstjänsten fungerar och kan bistå i en nödsituation är av största vikt. Vetskapen om att hjälp finns att få, om olyckan skulle vara framme, kan vara avgörande för boende och näringsidkares etablering i glesbygd och på mindre orter.

I glesbygd är deltidbrandmännen ofta stommen i räddningsstyrkorna och många kommuner har enbart deltidanställda. I dag ser vi en utveckling där allt fler deltidskårer läggs ned på grund av att arbetsplatser försvinner inom jourtidsnärområdet till räddningsskårens stationer, vilket försvårar rekrytering.

För att deltidbrandkårerna ska fungera krävs det väl utbildad personal, män och kvinnor, som är tillgänglig i hela landet. Det är viktigt att brandmannautbildningen vidareutvecklas och kvalitetssäkras kontinuerligt så att alla brandmän har de teoretiska och praktiska kunskaper som krävs vid utbildningens slut, också om förebyggande arbete, och att kunna begränsa materiella eller personliga skador utöver att rädda liv och inge trygghet.

En centralisering av brandmannautbildningen riskerar att bidra till längre resvägar och kan resultera i att människor boende i glesbygd avstår utbildningen, med en urholkning av kompetens, engagemang och beredskap i hela landet som följd. För att underlätta rekrytering och personalförsörjning för deltidbrandkåren bör därför deltidutbildningen även kunna förläggas på regional eller lokal nivå.

De övergripande förutsättningarna för räddningstjänstens deltidbrandkår bör ses över så att den kan fortsätta rädda liv, ge trygghet och finnas i hela landet.

Försvarsmaktens helikoptrar i krisberedskapen

I takt med att klimatet förändras kommer vi i framtiden få se mer av kriser som är orsakade av väderhändelser som till exempel extrem torka eller långvarigt regn. Den stora skogsbranden i Västmanland 2014 är ett exempel där den svenska krisberedskapen ställdes på hårda prov som ett resultat av detta. Skogsbranden avslöjade att det finns brister i krisberedskapen.

En viktig aspekt av krisberedskapen är tillgången på och samordningen av landets helikopterresurser. Helikoptrar utgör en viktig resurs som kan användas till exempel för

släckningsarbete, evakuering av människor och att snabbt föra fram utrustning för krishantering till ett utsatt område.

Vid ett tidigt skede i skogsbranden i Västmanland flög en av Försvarsmaktens helikoptrar över området och fotograferade branden. Bedömningen gjordes att branden var mycket omfattande och att det var centralt att räddningsledaren insåg allvaret. Trots att detta kommunicerades valde räddningsledarna att inte utnyttja försvarets helikopter för att få en bättre bild av branden eller att begära ytterligare hjälp från Försvarsmakten.

Försvarsmakten kunde heller inte använda alla befintliga helikopterresurser för att bekämpa branden på grund av att såväl helikopter 14 som 16 saknade relevant utrustning för brandbekämpning.

Försvarsmakten besitter i dag en stor helikopterkapacitet efter anskaffning av ett stort antal medeltunga helikoptrar de senaste åren. Den kapaciteten bör än mer kunna komma till användning som en resurs för Sveriges krisberedskap än vad som är fallet i dag.

Användningen för krisberedskapsändamål ska inte vara dimensionerande för försvarets helikoptrar, men en översyn bör göras hur Försvarsmaktens helikoptrar kan användas för krishantering. Översynen bör inkludera aspekter som hur samordningen med civila myndigheter kan förbättras och att Försvarsmakten ska göra en inventering av hur befintlig och ny utrustning kan användas i krisberedskapen.

Lärdomar från skogsbranden i Västmanland

Sommaren 2014 utbröt det som skulle bli den största skogsbranden i svensk modern historia. Branden startade den 31 juli i Västmanland, i Surahammars kommun, nära gränsen till Sala. Ett område stort som 25 000 fotbollsplaner brann upp. Hundratals brandmän, militärer och frivilliga kämpade under flera veckor i ett intensivt släckningsarbete. Tusentals människor och djur fick evakueras, en person miste livet och ett stort antal byggnader brann upp. Notan för räddningsinsats och skador beräknas uppgå till minst en miljard kronor.

Regeringen beslöt i augusti 2014 att tillsätta den så kallade Skogsbrandsutredningen. Utredningens uppdrag var att utvärdera de räddningsinsatser och annat arbete som gjordes i samband med skogsbranden i Västmanland. Utredningen pekar på flera allvarliga brister i det operativa arbetet. För det första saknades en tillräckligt god riskbedömning när räddningstjänsten larmades i ett första skede. Det handlade också om svårigheter att sätta samman och kommunicera en gemensam lägesbild. Det ledde i sin tur till att räddningsinsatserna i det första kritiska skedet var underdimensionerade. Räddningsarbetet sackade efter redan från början, och lyckades aldrig ta igen det försprång branden hade. Det hann dessutom passera tre dygn innan räddningsledarna förstod att en större, yttre ledningsstab behövdes. Utredningen understryker att en tungt

vägande orsak till det som gick fel var bristen på risk- och sårbarhetsanalyser, utbildning, planering och övning. Utredningen pekar dessutom på behovet av en nationell och gemensam ledningsmodell som alla involverade aktörer känner till och kan arbeta utifrån i ett krisläge.

Skogsbrandsutredningen pekar på en rad viktiga lärdomar för framtiden. Utredningen sätter ljuset på att det i akuta situationer ställs höga krav på en väl fungerande beredskap i samhället; en tydlig organisation, samordning och klara vägar för kommunikation är viktigt för alla parter som deltar i en krisinsats. Det är just vid nationella påfrestningar som medborgarna måste kunna sätta sin tillit till samhällets funktioner. Därför är det av betydelse att regeringen och centrala aktörer på regional och kommunal nivå tar tillvara de erfarenheter och förbättringsåtgärder som läggs fram i Skogsbrandsutredningen så att samhällets förmåga att hantera olyckor och kriser som denna kan stärkas.

Stabsläge på sjukhus

De senaste åren har ett antal svenska sjukhus infört så kallat stabsläge. Stabsläge innebär att sjukhuset måste göra hårda prioriteringar i sitt resursanvändande på grund av till exempel överbeläggningar eller personalbrist. Rent konkret betyder det att patienter anvisas till andra sjukhus, operationer stoppas och att vissa patienter inte kan få relevant vård.

Stabsläge är något som tidigare varit ovanligt, men som blivit mer frekvent på senare tid. Detta är en oroväckande utveckling. Om flera av våra största sjukhus under normala förhållanden behöver gå in och skära ner på verksamheten – hur skulle då situationen se ut vid en extraordinär händelse eller kris när det finns ett omfattande vårdbehov för många människor?

Regeringen bör därför göra en översyn av konsekvenserna av stabsläge vid de svenska sjukhusen och möjligheten att hantera en extraordinär händelse som skulle innebära en stor belastning på samhällets vårdresurser.

Tillgång till skjutfält och övningsområden

I dag har Försvarmakten tillgång till ett fyrtiotal skjutfält runt om i landet. Dessa fält fyller en absolut nödvändig funktion för Försvarmaktens verksamhet. Att öva verksamheten är direkt avgörande för förbandens effektivitet. Förband som inte fått möjligheten att öva, varken i fält eller för att lära sig materielen, kommer inte heller kunna vara effektivt i en reell insats.

Då övning är fundamental för verksamheten är det också av största vikt att Försvarmakten har operativ tillgång till de skjutfält som står till myndighetens förfogande. Så är dock inte fallet i dag.

I och med satsningen på Gotland kommer nu Försvarsmakten ha betydligt större närvaro än tidigare. Närvaron är dock inte mycket värd om man saknar reella möjligheter till övningar – vilket är fallet i dag. På Gotland finns ett skjutfält – Tofta skjutfält – där norra delen av fältet, cirka hälften av fältet, får användas för övning. Orsaken till att inte hela fältet är tillgängligt för Försvarsmaktens verksamhet är att den södra delen måste miljöprövas och det ärendet ligger på regeringens bord. Beslutet att tillåta övning på fältet överklagades 2010. I överklagan anfördes att kommunen på grund av buller inte kunde ge markägare i närheten bygglov. I dag, fem år senare, finns fortfarande inget avgörande. Den norra delen av skjutfältet kan i dag användas men det är svårt, om inte omöjligt, att bedriva kvalificerade övningar med stridsvagnsförband och mekaniserade förband med hänsyn till de miljöbegränsningar som just nu råder i området.

Detta är oroande nog inte det enda ärendet som ligger på regeringens bord för avgörande. Totalt finns 17 överklaganden som ligger oavgjorda hos regeringen. Försvarsmakten är alltså hindrad att öva vid närmare hälften av sina skjutfält på grund av att regeringen inte kan sätta ned foten och tillåta Försvarsmakten att öva.

Dessa utdragna miljöprövningsprocesser riskerar att försämra Försvarsmaktens möjlighet till kvalificerade övningar och därmed försvåra den satsning som nu är på gång på Gotland. Samtidigt riskeras Försvarsmaktens verksamhet i stort om hälften av fälten inte är tillgängliga.

Att det ska ta myndigheterna 8 år¹ att avgöra ett ärende för att Försvarsmakten ska kunna få ett tillstånd för övning på ett fält som är avsett för ändamålet är inte acceptabelt. Processen måste skyndas på, i synnerhet vid geografiskt utsatta platser, så som Gotland. Därför måste nu en översyn komma till stånd av Försvarsmaktens skjutfält. Denna översyn ska syfta till att säkra försvarets tillgång till nödvändiga tillstånd för övning på skjutfält och övningsområden. Översynen måste till skyndsamt för att säkra försvarets möjligheter att skala upp verksamheten vid ett försämrat säkerhetsläge.

Allan Widman (FP)

Hans Wallmark (M)

Daniel Bäckström (C)

¹ <http://www.svd.se/svd-granskar-atta-ar-for-att-utreda-skjuttillstanden>.

Mikael Oscarsson (KD)